

DE EDELMOEDIGE WIJZE,

WAAROP

HERTOG GEORGE VAN SAKSEN

in 1504 aan Friesland eene nieuwe regeling van de
Justitie en Politie schonk.

Een der belangrijkste tijdpunten in het leven der volken is de invoering van een nieuw Regts- en Gemeentewezen en de vaststelling van nieuwe bepalingen omtrent den loop der Justitie en de pligten der Bestuurders. Voor Friesland was dit feit in 1504 van dubbel belang na vele jaren van regeeringloosheid, toen immer voortwoedende twisten en partijschappen de veiligheid van personen en bezittingen belaagden en heerschzuchtige naburen immer die twisten aanstookten, ten einde zich zelve in het bezit der oppermagt te stellen. List en geweld, door eene groote legermagt ondersteund, hadden Hertog ALBERT *van Saksen* eindelijk van dat bezit verzekerd; en scheen hij al der Friezen krachten te hebben gebroken, toch was het er verre af, dat hij ze geheel verwonnen zou hebben. Nog krachtiger middelen van bedwang waren er noodig, toen hij in 1500 over hunne magtelooze belegering van Franeker had gezegevierd, en hard waren de voorwaarden hunner onderwerping, ja wreed de straf-oefeningen, welke het Saksische bewind zich veroorloofde.

Zelfs *Leeuwarden*, dat in dien nood voor den Hertog geen partij getrokken of hem hulp verleend had, werd

om die neutraliteit met eene boete van 2500 Ggld. gestraft wegens „rebellicheijt,” waarom het den dwang van een Blokhuis werd opgelegd. De bezittingen der voortvlugtige rebellen werden verbeurd verklaard en hunne vrouwen en kinderen hen buitenlands nagezonden. Ja, nog twee jaren later schreef de Stadhouder, Graaf HUGO van *Leijssenick*, der Regeering van *Leeuwarden* aan, om zijn ambtman van het Blokhuis hulp te verleenen, ten einde de stins van Auke Keimpes Unia te *Wirdum* met krijgsvolk en geschut te belegeren, omdat uit dit huis des Hertogs rebellen versterking ontvingen. Wat was er alzoo voor de rust en welvaart der ingezetenen te wachten van zulke gewelddadige maatregelen der Saksische Regenten, die nog altijd te *Franeker* waren gezeten en in naam der Hertogen HENDRIK en GEORGE van *Saksen* handelden? Hoe ver zou hun overmoed gaan, daar zij ook ten behoeve der belegering van Groningen immer geld en manschappen bleven eischen? Waarlijk de toekomst scheen donker en smartelijk!

Doch spoediger dan men toen had kunnen verwachten, daagde er licht en vrede. In 1503 vertrok Graaf HUGO, de waarneming van het bewind eerst aan zijn jongeren broeder Graaf ALEXANDER met de Regenten overlatende, waarna WILHEM DROCHSES van *Walburch* in zijne plaats trad. In Mei 1504 kwam Hertog GEORGE zelf in *Friesland*, en zeker mogen wij ons een hoogen dunk vormen van zijn verstand, ijver en zachtmoedigen geest, dat hij dadelijk de behoeften des lands overzag en met een krachtigen wil middelen beraamde om daarin te voorzien. Reeds in Julij vaardigde hij de beroemde *Saksische Ordonnantie*

uit, waarbij hij te *Leeuwarden* een *Overste geregt* instelde van zeven Raadsheeren, wier werkkring daarin evenzeer als de manier van regtspleging werd omschreven, gelijk ook die der Nedergeregten, die op het land onder een *Grietman* stonden, met vier mederegters en een dorpregter in elke plaats. Hunne regten en verplichtingen tot het heffen van consentgeld bij verkooping, van breuken en boeten op misdaden en overtredingen, waarvan er een lang boetregister is bijgevoegd, en zorg voor de regeling van maten en gewigten — dit alles werd uitvoerig vastgesteld, even als ten slotte de manier van Raadsbestelling in de steden werd geregeld.

Maar was nu de toon, waarop die belangrijke veranderingen werden ingevoerd, dien van een trotschen overweldiger, die, aan zijne afkomst getrouw, met het zwaard in de vuist, zijne bevelen verkondigde en als het hoogste gezag opdrong? *Neen*, juist *het omgekeerde* was het geval, en het is dáárom dat ik de aandacht bij dit even merkwaardig als zeldzaam verschijnsel wil bepalen: op de *manier*, waarop *GEORGE van Saksen* den Friezen een nieuwe regeling van het Regts- en Gemeentewezen schonk, waardoor hij hun volksbelang, veiligheid en ontwikkeling zoo zeer bevorderde.

Welke zijne beginselen en bedoelingen waren, verklaart hij in den aanhef dezer Statuten en Landregten met ronde en gezonde woorden in dezer voege: de magt, die God en de Keizer hem verleend hadden, wilde hij met ernst aanwenden om het land en de inwoners in een godzalig, profijtelijk en ordelijk regiment te stellen, ten einde met Gods hulp een aanvang te maken, om, naar vermogen, de

algemeene welvaart, vrede en eendragt te bevorderen en der menschen geschillen te vereenigen. Daarom wilde hij een fundament instellen van justitie en een geordend regt voor aller welzijn, waarom hij, na den raad ingewonnen te hebben van vele zijner raden en landzaten, de daarop volgende ordonnantie vaststelde.

Doch dit was hem en zijn welwillenden aard nog niet genoeg en bewijst nog niet ten volle, wat ik bedoelde en waarover ik mij verwonderde. Het was namelijk op den 9 Julij 1504, dat hij een brief liet schrijven aan zijne lieve getrouwe Burgemeesteren, Schepenen met de gansche gemeente *Leeuwarden*, waarvan het bezegeld origineel nog bestaat in het Stedelijk Archief en waaruit wij zijn achtenswaardig karakter nader leeren kennen. Hij geeft daarin, met toezending van de beloofde Ordonnantie, te kennen: 1o. dat hij gaarne van de Regeering zal ontvangen eene lijst met de namen der personen, in dubbelstal, welke tot Regt en Raad noodig zijn, ten einde daaruit een getal van niet minder dan acht der deugdelijkste in de regeering te bevestigen; 2o. dat hij verlangt, dat de oude Raad vervolgens den nieuwen zal inleiden op zekeren dag in het jaar, waarop tevens rekening gedaan zal worden; 3o. dat, indien men hem eenige onvoorziene gebreken in de Ordonnantie mogt willen *aanwijzen*, hij of zijne Regenten die gaarne zullen verbeteren, en 4o. dat, daar de aanvaarding van het gezag hem reeds zulk eene aanzienlijke som heeft gekost, en hij het land, in armoede en bezwaren verkeerende niet gaarne verder belasten wil, hij er nogtans prijs op stelt, dat de accijusen en heffingen met meer ijver opgebracht wor-

den; weshalve hij *verzoekt*, dat de te kiezen regeering de invordering op zich neme en voor *Zondag bij hem* kome, om zijne nadere meening deswegens te verstaan, uithoofde zij zijn volle vertrouwen bezit. Zie verder den brief, welken wij hier achter laten volgen.

Wat dunkt u, is dit geen merkwaardig blijk van nederbuigende goedheid en redelijkheid in den hooggeplaatsten Landsheer zelveu jegens de Regeering eener stad, die kort te voren nog zoo vele blijken van ongenade ontving? Nimmer heeft *Leeuwarden* vóór of na hem een Vorst binnen zijne muren gezien, die zooveel magt in zich vereenigde als Hertog GEORGE op dat oogenblik bezat, maar ook nimmer een, die daarvan verstandiger gebruik heeft gemaakt, vooral naar gelang van het licht, dat zijn tijd bescheen en van de verwachting, die de ingezetenen van zijn krijgsmans aard en krachtigen wil konden voeden. Hij verdient onze hoogachting, even als wij de Saksische regeering over Friesland steeds zullen zegenen.

30 Aug. 1866,

W. EEKHOFF.

Brief van HERTOG GEORGE, aan de Regeering van Leeuwarden over de invoering van de Saksische Ordonnantie, de invordering van de accijnsen enz.

1504, den 9 Julij, uit Leeuwarden.

GEORGEN, van Gods genaden Hertoghe tzo *Zassen &c.* ende des Heilighen Roomschen Rijcx, erflijck Gubernator in *Vrieslant*.

Lieue ghetrouwe! Wij hebben V ende anderen onsen

ondersaten jonst, als wij huldinche ende plicht ontfanghen, seggen ende vermelden laten, dat wij regieren ende recht durch alle onse Steden, wie het nu hin voorder sal gehalden worden, veroordelt. Den noch schicken wij V hier mit onse ordinghe, dair vuyt ghij bevindet, dat ghemeene Stadt noch zoe vele personen als zij te regieren ende recht ghemeene stadt behoeuen, ons ofte onsen Regenten verteikent namachtich ouersenden zullen; ende wie wel die tal, hoe veel personen totter seluer regierinck ende recht ghebruyct zullen worden, niet aengheteikent is, soe is doch onse meijninghe, in gheender Stadt onder acht die zelufdighe personen in regeringhe ende recht zijn zullen; ende is onse begheringe, dat ghij willet tzamentliken verdraghen, wie vele personen ghij tot regeringhe ende recht uwer Stadt, dat die in goeden nieuwen regiment ende een recht ghehalden worden, nu hen voorder wardet behoeuen, ons te kennen gheven, ende die zelue personental noch zoe veel van V allen eligiert ende verteikent ouersenden; alsdan willen wij na onsen wetens die doeghtlicste daervuyt tot angheteikender regeringhe bestadighen. Ende altoes zal die olde raet den nijeuwen bestedighen, oick op eenre zekeren dach, des ghij V vereenighen zullen, alle jare rekeninghe doen ende werden onser ordeninghe naghaen, in toeuersicht. Ghij werdet alle daer vuyt eer ende nut beunden. Ende of V eenich ghebreck derhaluen toevallen wordt, als wij ons doch ghaer niet voirsien, dat zal doir ons, indien wij binnen landen zijnt ofte in onsen ofwesen doer onsen Regenten, ghenadentlicken verbetert worden. Ghij weet wie wel wij excijs ende renten in desen onsen lan-

den ghestelt, dat van regeringhe der voirscreven landt to erhalden, zoe hebben wij doch mit zulken alles bishaer niet ghereiken moghen sonder merckelicke somme onser s goeds thoe boeten mosten, dat ons vast zwair is, ende willen doch ghemeene landt, die wij in armoede en beswaringhe vinden, niet ghaerne vorder belasten. Daerom ons van noeden is, onse renten ende excijs mit merer diligencie dan tot nv toe gheschiet is in to brenghe. Soe wij dan in der manier, als wij onsen excijs tot an deser tijt hebben laten versamelen, niet mit dergelijcken luijden veel verbeteringhe to doen weten, ende wij oick na ontfanghen der huldinghe tot V voer anderen luijden vertrouwen ende ghelouen draeghen ende ghaer niet twiuelen, dat ghij V ende ghemeenen landen te goet onser nut to meer gheneicht zijt, is onse guetlicke begheringhe, ghij willen, ons te gheuallen ende onderdanighen, ghehoorsaem aennemen durch uwer regeringhe regierer, die ghij nv wederkiezen, voirscreuen onser excijs tho versamelen. Soe ghij dat doet, twiuelen wij nyet vuyt Uweren ghetrouwen vlijt ons der waerheit, wie veel ons die zeluen onsen excijs draghen mach, tho verstaen gheuen, oick beteringhe tho beuinden ende itselicke maet oncoste of te wenden. Ende of ghij in ons in dem tho willen waren gheneiget zijt, als wijr ons onghetwifelt vermoeden, begheren wij, ghij willet weder vuyt denghenen, die gij tot regeringhe der Stadt kiezen woudt, hier haer tot Leeuwerden bij ons voir Sonnendach noch in dese weke schicken, die selfde onse entlicke meeninghe, wie angeteikent excijs zal inghenomen ende berokent werden, tho vernemen laten, V in den besten niet zwaer

bevinden, aenghesien dat wij op V, als onse ghetrouwe onderdaen, sonderlicken vertrouwen zijn; in dem allen bewijst ghij ons sonderlinghe goede ghevallen, in ghenaden tho erkennen.

Datum Leeuwarden den neghensten dach in Julio anno quarto.

(In dorso staat:)

Onnssen lieuen getrouwen Burgemeistren,
Schepenen ende Raet mit sampt der
gansse gemeente vnnszeren stat Leau-
werden.

VERBETERING.

Aangenaam is het mij, bij deze een onwillekeurig verzuim te herstellen. In de noot (1) op bl. 286 van het 11e deel van de Vrije Fries heb ik in April 1835 geschreven, dat Prof. G. DE WAL in de aanteeke-ningen op zijne beroemde *Oratio de claris Frisiae Jurecon-sultis*, bl. 182, de foutieve opgave van E. M. VAN BURMA-NIA in zijne *Analecta*, bl. 39, dat JOHS. VAN DER WAEIJEN in 1682 aan GABBEMA als *Historieschrijver van Friesland*, was opgevolgd, *niet* had opgemerkt. Bij de herziening en uitgave van het leven van GABBEMA in 1867 is deze verkeerde opvatting tot mijn leedwezen niet opge-merkt. Het tegendeel is mij echter aangetoond in eene heusche teregtwijzing van den Hooggel. Heer Mr. J. DE WAL, Hoogleeraar te *Leiden*, waarvoor ik ZEd. bij dezen vriendelijk dank betuig, en de lezers verzoek die noot in dezer voege te willen wijzigen.

Mei 1870.

W. EEKHOFF.
